

Research Paper

The Evolution of Palestinian Islamic Awakening and Resistance Thought in the Novel Mornings in Jenin

Ahmad Khajehim^{*1}, Asma Ghafooriyan Mohaddes², Zahra Jamshidi³, Hasan Delbari⁴

1,2,3,4. Department of Persian Language and Literature, Arts and Humanities Faculty, Hakim Sabzevari University, Sabzevar, Iran

ARTICLE INFO

PP: 110-128

Use your device to scan and read the article online

Keywords:

Palestine Resistance
Israel Evolution
(Transformation) Susan
Abulhawa

Article History:

Received:

August 19, 2025

Accepted:

October 9, 2025

Published:

December 22, 2025

Abstract

Since 1948, when Palestinians were displaced from their homeland and their territory was occupied by Israeli forces, the perspective toward the occupation has not remained uniform. Some have considered the solution to the conflict to be through struggle and the expulsion of Zionists, confronting the Israeli regime through two distinct approaches: Islamist and Nationalist. Others, however, have sought peace with Israel and the creation of a calm atmosphere and mutual respect between the two hostile sides. This duality has led to the emergence of two different worldviews among two distinct intellectual classes (Problem). In this research, conducted using a descriptive-analytical method and relying on Lucien Goldmann's theory of Genetic Structuralism, the novel's characters and their beliefs are examined to analyze the shifts in Palestinian perspectives regarding the nature of confrontation with Israel and the underlying causes (Method). The findings of this study indicate a gradual evolution in the perspectives of Palestinian generations, which includes friendship with Jewish immigrants, passivity toward occupation, armed struggle, non-violent steadfastness (sumud), and eventually, peace with Israel. The reason for the Palestinian author's support for the peace proposal with Israel is her convergence with Western-American thought and the avoidance of authentic Islamic beliefs regarding Jihad and resistance (Findings).

Citation: Khajehim, A., Ghafooriyan Mohaddes, A., Jamshidi, Z. and Delbari, H. (2025). **The Evolution of Palestinian Islamic Awakening and Resistance Thought in the Novel Mornings in Jenin.** Journal of Islamic Awakening Studies, 14(4), 110-128.

* **Corresponding author:** Ahmad Khajehim, **Email:** a.khajeim@hsu.ac.ir

Extended Abstract

Introduction

Since the 1948 Nakba, when Palestinians were displaced from their homeland and their territory was occupied by Israeli forces, Palestinian society has experienced a profound and ongoing transformation in its worldview regarding resistance and conflict resolution. This transformation has manifested in two fundamentally different approaches: one advocating armed resistance through both nationalist and Islamist frameworks to liberate Palestine and eliminate the Zionist regime, and another pursuing peaceful coexistence, dialogue, and non-violent resistance through boycotts, protests, and international advocacy. These competing visions have not only shaped Palestinian political discourse but have also been reflected in Palestinian literature, where authors from both intellectual camps have depicted the Palestinian struggle through either the lens of armed resistance or the possibility of peaceful reconciliation. The novel *Mornings in Jenin* (originally published as *The Scar of David*) by Susan Abulhawa, a prominent Palestinian-American author, presents a unique opportunity to trace this ideological evolution across four generations of a Palestinian family. The central problem this research addresses is how the narrative structure, character development, and symbolic elements in this novel represent the transformation of Palestinian perspectives toward Israel—from initial coexistence and passivity to armed nationalist resistance, and ultimately toward a Western-aligned vision of peace and reconciliation. Furthermore, this research seeks to understand the underlying ideological factors and authorial orientation that lead to the novel's endorsement of peace over armed resistance, examining whether this reflects a genuine evolution in Palestinian thought or a convergence with Western-American intellectual frameworks that diverge from traditional Islamic principles of resistance and jihad.

Methodology

This research employed a descriptive-analytical method to examine the evolution of Palestinian resistance thought and the impact of the Islamic Awakening as reflected in Susan Abulhawa's novel *The Scar of David* (*Mornings in Jenin*). The study utilized Lucien Goldman's theory of genetic structuralism as its theoretical framework, which views literature as an expression of worldviews that are fundamentally social rather than individual phenomena, emerging from specific social classes

and historical conditions. The research methodology involved a multi-stage analytical process: first, the prominent characters from each generation in the novel were identified and described as representatives of particular social classes within Palestinian society, along with their actions, beliefs, and transformations throughout the narrative. Second, the narrative structures and symbolic elements within the text were systematically analyzed. Third, based on Goldman's genetic structuralist approach, each character and their corresponding social class perspective was interpreted within the broader socio-historical context of the Palestinian struggle, examining how changes in worldview across generations reflected actual historical developments in Palestinian society from the 1948 Nakba through the 1967 Six-Day War, the rise of nationalist and Islamist resistance movements, and the subsequent peace initiatives. Finally, the author's intellectual position regarding resistance, armed struggle, and peaceful coexistence with Israel was identified through analysis of character fates, narrative outcomes, and symbolic naming patterns (such as the significance of names like Ismail, Moses, David, and Sarah). This comprehensive analytical framework allowed for the extraction of the dominant worldview embedded in the text and the identification of the author's ideological orientation toward reconciliation with Israel over armed resistance.

Results and Discussion

The analysis of Susan Abulhawa's novel *The Scar of David* reveals a clear three-stage evolutionary process in Palestinian perspectives toward Israel, reflecting broader historical transformations in Palestinian society from 1948 onwards. The first generation, represented by Yahya, exhibits a passive and conciliatory attitude focused on preserving agricultural lands and traditional livelihoods, lacking any political consciousness derived from Islamic awakening or anti-colonial resistance, despite outward observance of Islamic rituals. The second generation, embodied by Hassan and his son Yousef, represents the shift toward armed nationalist resistance following the 1967 Six-Day War and the failure of Arab armies, with Yousef's transformation from a peace-seeking youth to a committed fighter—and his eventual tragic fate as a fugitive—symbolizing the ultimate failure of secular nationalist resistance movements like the PLO. The third and final stage, represented by Amal and her daughter Sara, moves decisively toward embracing peaceful coexistence and reconciliation with Israel, rejecting armed resistance in favor of dialogue, mutual respect, and non-violent resistance. Amal's emigration to America, her gradual detachment from Islamic

beliefs and practices, and her immersion in capitalist, secular Western society fundamentally shape this transformation, as she abandons concepts of jihad and resistance in favor of humanistic, universal values of peace. The symbolic structure of the novel powerfully reinforces this ideological orientation through the naming of characters: Ismail (representing Islamic identity) is stolen by Moshe (Moses, representing Jewish identity) and renamed David (the star on Israel's flag, representing Zionist sovereignty), while Sara (the mother of the Jewish lineage) ultimately succeeds in creating a shared home with Jewish and Muslim residents, symbolizing the author's vision of peaceful coexistence. The narrative systematically marginalizes and defeats resistance figures (Yousef becomes a fugitive, Amal is killed) while presenting reconciliation as the viable solution, aligning with Western-American peace initiatives like the Road Map and the Geneva Initiative rather than Islamic principles of anti-colonial struggle. The research concludes that the novel's endorsement of peace over resistance reflects not an organic evolution in Palestinian thought, but rather the author's conscious alignment with Western intellectual frameworks, representing a worldview that prioritizes humanitarian compassion over Islamic conceptions of justice and resistance, and ultimately serves as a literary manifestation of the broader ideological shift within certain segments of the Palestinian diaspora toward accepting reconciliation with Israel.

Conclusion

This research examined the evolution of Palestinian resistance thought and the impact of the Islamic Awakening as reflected in Susan Abulhawa's novel *The Scar of David*, utilizing Lucien Goldmann's theory of genetic structuralism to analyze the relationship between literary characters, social classes, and historical worldviews. The findings demonstrate that the novel presents a clear three-stage ideological transformation across four generations of a Palestinian family: an initial passive and

conciliatory phase focused on traditional livelihoods, followed by a phase of armed nationalist resistance epitomized by the character of Yousef, and culminating in a final phase advocating peaceful coexistence and reconciliation with Israel, represented by Amal and her daughter Sara. The research reveals that this evolution does not represent an organic social transformation within Palestinian society, but rather reflects the author's conscious ideological orientation toward Western-American frameworks that prioritize humanitarian peace over Islamic principles of resistance and anti-colonial struggle. The symbolic structure of the novel powerfully reinforces this orientation through the deliberate naming of characters—Ismail (representing Islamic identity) is stolen by Moshe (Moses, representing Jewish identity) and renamed David (the star on Israel's flag)—and through the systematic marginalization of resistance figures (Yousef becomes a fugitive, Amal is killed) while presenting reconciliation as the only viable solution. The author's own biography as a Palestinian-American who emigrated to the United States and was shaped by Western secular values explains her alignment with the peace camp, as she represents a class of Palestinians living in diaspora who have distanced themselves from traditional Islamic beliefs regarding martyrdom and resistance. The study concludes that while the novel effectively portrays Palestinian suffering and dispossession, its ultimate message—that peace through love, mutual respect, and the abandonment of armed resistance is preferable to continued struggle—reflects a worldview fundamentally at odds with Islamic awakening discourse, which frames resistance as a religious and moral obligation against oppression. This research contributes to understanding how Palestinian literature, particularly works produced within Western intellectual contexts, has increasingly aligned with international peace initiatives and Western diplomatic frameworks, potentially weakening the discourse of Islamic resistance in favor of a liberal-humanistic approach that prioritizes reconciliation over justice.

مقاله پژوهشی

روند بیداری اسلامی و تحول اندیشه مقاومت فلسطینیان در زمان زخم داوود

احمد خواجه ایم^۱ - گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه حکیم سبزواری، سبزوار، ایران

اسما غفوریان محدث - گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه حکیم سبزواری، سبزوار، ایران

زهرا جمشیدی - گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه حکیم سبزواری، سبزوار، ایران

حسن دلبری - گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه حکیم سبزواری، سبزوار، ایران

چکیده	اطلاعات مقاله
<p>از سال ۱۹۴۸م که فلسطینیان از کشور خود رانده شدند و سرزمینشان به اشغال نیروهای اسرائیلی درآمد تا به امروز نوع نگرش به جریان اشغال یکسان نبوده است. برخی راه حل نزاع را مبارزه و اخراج صهیونیست‌ها دانسته‌اند و با دو رویکرد اسلام‌گرا و ملی‌گرا به نبرد با رژیم اسرائیل برخاسته‌اند. برخی نیز به دنبال صلح با اسرائیل و ایجاد فضای آرام و احترام متقابل میان دو طیف متخاصم بوده‌اند. این دوگانگی باعث ایجاد دو جهان‌بینی مختلف در بین دو طبقه فکری متفاوت شده است. (مسئله). در این پژوهش که با روش توصیفی تحلیلی انجام شده، با اتکا بر نظریه ساختگرایی تکوینی لوسین گلدمن بررسی شخصیت‌های رمان و عقایدشان، تحولات دیدگاه فلسطینی‌ها درباره نوع مقابله با اسرائیل و علت آن بررسی می‌شود (روش). از نتایج این تحقیق، تحول تدریجی دیدگاه نسل‌های فلسطینی است که به ترتیب شامل دوستی با مهاجران یهود، انفعال در برابر اشغالگری، مبارزه مسلحانه، پایداری دور از خشونت و صلح با اسرائیل می‌باشد. علت حمایت نویسنده فلسطینی از پیشنهاد صلح با اسرائیل همگرایی وی با اندیشه آمریکایی غربی و اجتناب از باورهای اصیل اسلامی درباب مجاهدت و مقاومت است (یافته‌ها).</p>	<p>شماره صفحات: ۱۱۰-۱۲۸</p> <p>از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید</p> <p>واژه‌های کلیدی: فلسطین مقاومت اسرائیل تحول سوزان ابوالهوی تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۵/۲۸ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۷/۱۷ تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۱۰/۰۱</p>

استناد: خواجه ایم، احمد، غفوریان محدث، اسما، جمشیدی، زهرا و دلبری، حسن. (۱۴۰۴). روند بیداری اسلامی و تحول اندیشه مقاومت

فلسطینیان در زمان زخم داوود. فصلنامه علمی مطالعات بیداری اسلامی، ۱۴(۴)، ۸۵-۱۰۹.

^۱ نویسنده مسئول: احمد خواجه ایم، پست الکترونیکی: a.khajeim@hsu.ac.ir

مقدمه

جریان بیداری اسلامی در دهه‌های اخیر چالش‌های بنیادینی را در گفتمان مقاومت فلسطینی ایجاد کرده است که این دگرگونی را می‌توان در سیر تحول شخصیت‌ها و جهان‌بینی‌های ارائه شده در آثار ادبیات داستانی فلسطین ردیابی کرد. ادبیات فلسطین نه تنها بستری برای ترسیم رنج فلسطینیان و مسئله اشغال بوده است که تقابل جهان‌بینی صلح یا مقاومت را نمایش می‌دهد. بیداری اسلامی به‌طور کلی به بازگشت آگاهی دینی و هویت اسلامی و مبارزه با استعمار و استکبار اشاره دارد. در این چارچوب، مقاومت یکی از نمودهای عینی، اجتماعی و کنش‌محور بیداری اسلامی است. در واقع، بیداری اسلامی با زدودن سایه انفعال و وابستگی از ساحت اندیشه فلسطینی بستری را فراهم می‌کند که حتی تلاش‌های ملی‌گرایانه برای بازیابی سرزمین نیز در فضای نفی سلطه و احیای کرامت امت اسلامی صورت‌بندی می‌شود. فلسطینیان از زمانی که خاکشان توسط صهیونیست‌ها غصب شد تا کنون روش‌های مختلفی را برای حل مشکل و مقابله با آن برگزیدند. پس از اشغال خاک فلسطین، گروهی از فلسطینیان با دو رویکرد متفاوت ملی‌گرا (همچون فتح و جبهه خلق) و اسلام‌گرا (همچون جهاد اسلامی و حماس) با هدف آزادی فلسطین و نابودی دشمن به مبارزه با اسرائیل برخاستند. فتح و حماس مطرح‌ترین گروه‌های مسلح فلسطینی هستند که تاکنون نیز دست از مقاومت و نبرد برنداشته‌اند. فعالان امنیت و صلح بین‌المللی ادامه این روند خشونت‌آمیز و قتل و ترور را تباهی هر دو جامعه فلسطینی و اسرائیلی می‌دانند و پیشنهادهایی جهت آشتی و ترک مخاصمه ارائه دادند و خواهان به زمین گذاشتن سلاح طرفین شدند. این نظریه که در بین برخی از دو جبهه هوادارانی دارد، در مقابل باورمندی‌های مقاومت و جهاد اسلامی قرار می‌گیرد. شکست مبارزات گروه‌های ملی و عدم دستیابی به موفقیت‌های بزرگ در جبهه نبرد اعراب با اسرائیل نیز باعث یأس میان بسیاری از فلسطینیان شد و به راهکار صلح با اسرائیل روی آوردند. حامیان صلح، هر نوع خشونت را رد کرده، به پایداری صلح‌آمیز در برابر تجاوز اسرائیل اعتقاد دارد. در این راه اقداماتی چون تحریم کالاهای اسرائیلی، راهپیمایی‌های آرام و بدون خشونت، آگاه‌سازی جامعه جهانی و ایجاد فرهنگ صلح میان دو گروه پیشنهاد می‌شود.

صاحبان قلم از هر دو طبقه فکری، در آثار هنری و ادبی‌شان این جهان‌نگری متفاوت و متضاد را ارائه کرده‌اند. رمان مقاومت نیز که یکی از گونه‌های اصلی ادبیات فلسطین است با رویکردهای مختلفی مظلومیت فلسطین را نشان داده و نویسندگان گاه با تکیه بر مقاومت، تقابل دو گانه و ضدیت با صهیونیسم را و گاه با تکیه بر صلح و آشتی، امکان ایجاد دو ملت را در کنار یکدیگر نگاشته‌اند.

اهداف و پرسش پژوهش

در این تحقیق به دنبال کشف روابط فلسطینیان با مهاجران یهود و نمایش فرایند گذار از خلال روایت‌های مقاومت هستیم و اینکه جهان‌بینی مسلط در متن توسط نویسندگان کدام دیدگاه را و به چه علت تأیید می‌کند.

پیشینه و ضرورت پژوهش

در ایران به آثار سوزان ابوالهوی که از نویسندگان مطرح عرب و کتاب‌هایش از پرفروش‌ترین‌های جهان به شمار می‌رود، کمتر پرداخته شده است و تا کنون هیچ پژوهشی در رشته زبان و ادبیات فارسی برای وی نوشته نشده است. پایان‌نامه‌ای از

مجتبی دوشابچی در رشته زبان و ادبیات انگلیسی به موضوع رنج فلسطینیان در موقعیت‌های نامتقارن و محروم شدن فلسطینیان از زندگی لذت‌بخش با قابلیت سوگواری نوشته شده است و پایان‌نامه دیگری از منصوره عارف در رشته زبان و ادبیات عربی با موضوع تحلیل عناصر روایی رمان زخم داوود در حال نگارش است.

مقاله‌ای دیگر از سولماز مظفری و فاطمه سعیدی پور با نام «تحلیل و بررسی رمان زخم داوود اثر سوزان ابوالهوی بر اساس نقد جامعه‌شناختی» (۱۳۹۸) نوشته شده است که در آن فرهنگ و آداب و رسوم فلسطینیان و مشکلات سیاه‌پوستان مهاجر در آمریکا را بررسی نموده است. واضح است که تا کنون هیچ پژوهشی به دیدگاه بیداری و مقاومت فلسطینیان در این رمان مشهور نپرداخته است.

چارچوب نظری

گلدمن در نظریه ساختگرایی تکوینی ادبیات و فلسفه را بیان انواع مختلف جهان‌نگری می‌داند و معتقد بود این جهان‌نگری هرگز پدیده‌ای فردی نیست، بلکه اجتماعی و حاصل جامعه است. به‌طور کلی جهان‌نگری در اندیشه وی معرف بسیاری از ساختارهای متن و ساختارهای کلان اجتماعی بود. او ساختار رمان را سرگذشت جست‌وجوهای قهرمان برای دستیابی به ارزش‌های راستین جامعه می‌داند. هر داستان در حکم یک کل منسجم است که ساختارهای اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی و... جامعه بیرونی را در خود جای داده است و شخصیت‌ها نمایندگان طبقات مختلفی در این ساختارها می‌باشند. در نگاه گلدمن رمان کلیتی است شامل فرم، محتوا و ساختارهایی که در دل جامعه وجود دارد و نویسنده که به مثابه فاعل فرافردی آنان را به نمایش گذاشته است، خود تحت تأثیر جامعه و نیز اثرگذار بر جامعه است.

گلدمن برای کشف جهان‌بینی رمان، ساختارهای اجتماعی متن را استخراج کرده، سپس شخصیت‌ها، تغییرات، حوادث و دیدگاه‌های موجود را با در نظر گرفتن طبقات اجتماعی و اقتصادی بررسی کرده، پایگاه فکری نویسنده را مشخص می‌کند. وی معتقد است آفرینش فرهنگی رفتاری ممتاز و معنادار است و به هدفی نزدیک می‌شود که اعضای گروه اجتماعی معینی به آن گرایش دارند (گلدمن، ۱۳۷۷: ۲۰۳). گروهی که نویسنده جزو آن است.

روش پژوهش

روش این پژوهش توصیفی و تحلیلی است. ابتدا با معرفی هر نسل شخصیت‌های برجسته آن و کنش‌هایشان که نماینده طبقه‌ای خاص از جامعه حقیقی هستند، توصیف می‌شود، سپس ساختارهای روایت معرفی می‌گردد. در گام بعد بر اساس نظریه ساخت‌گرایی تکوینی به تفسیر هر شخصیت و دیدگاه آن طبقه اجتماعی می‌پردازیم. در نهایت پایگاه فکری نویسنده در باب مقاومت و نوع برخورد با اسرائیل مشخص می‌شود.

معرفی نویسنده:

سوزان ابوالهوی^۱ متولد ۳ ژوئن ۱۹۷۰م (۱۳ خرداد ۱۳۴۹ ه.ش) در کویت است. پدر و مادرش اهل فلسطین و جزو پناهندگان جنگ ۱۹۶۷م بودند. در ایام کودکی وی، پدر و مادرش از هم جدا شدند و او تا ۵ سالگی همراه عمویش در آمریکا زندگی می‌کرد. سپس چندین سال بین اقوامش در کشورهای عربی در رفت‌وآمد بود. در ده سالگی به یتیم‌خانه‌ای

در اورشلیم رفت و همان‌جا درس خواند. در سیزده سالگی تحت سرپرستی یک خانواده آمریکایی به کارولینای شمالی رفت. او در ایالات متحده مدرک کارشناسی ارشدش را در رشته علوم اعصاب از دانشکده پزشکی کارولینای جنوبی گرفت. اما بعد از فارغ‌التحصیلی از دانشگاه و مدتی کار در یک شرکت داروسازی به روزنامه‌نگاری و داستان‌نویسی رو آورد.

ابوالهوی در سال ۲۰۰۲ م بعد از شنیدن قتل‌عام اردوگاه جنین به آن‌جا سفر کرد. دیدن فضای بسته و خشونت‌بار آن‌جا او را برای نوشتن داستانی از جنین ترغیب نمود. او در سال ۲۰۰۶ م در آمریکا قصه‌ای را به زبان انگلیسی با نام *زخم داوود*ⁱ منتشر کرد. همان زمان رمانش به زبان فرانسوی ترجمه و با نام *صبح جنین*ⁱⁱⁱ چاپ شد و با حمایت دو تن از اعضای انتشارات فرانسه این کتاب به سرعت معروف و به‌سی‌ودو زبان ترجمه شد. این کتاب در سال ۲۰۱۰ م توسط انتشارات *بلومزبری*^v در ایالات متحده با اندکی ویرایش بازنشر شد. نسخه عربی رمان با نام *هنگامی که جهان در خواب است*^۱ در قطر توسط *سامیه شنان* تمیمی ترجمه و چاپ شده است.

این رمان در ایران دوبار به زبان فارسی ترجمه شده است. نسخه نخست آن در سال ۱۳۹۱ توسط *مرضیه خسروی* و با نام *صبح فلسطین* ترجمه شد و نشر *روزگار* آن را در ۳۲۰ صفحه چاپ کرد. دومین ترجمه فارسی کتاب در سال ۱۳۹۴ از *فاطمه هاشم‌پور* با نام *زخم داوود* منتشر شد که در ۴۰۱ صفحه توسط انتشارات *آرما* چاپ شده است. ترجمه هاشم‌پور روان‌تر و زیباتر از ترجمه خسروی است. خسروی با پایبندی به متن اصلی، در بخش‌هایی از داستان، نوعی ترجمه تحت‌اللفظی ارائه داده است که در بافت فرهنگی و زبانی مقصد چندان دلپذیر نیست. همچنین بی‌توجهی خسروی به اصل نام‌های شخصیت‌ها و مکان‌ها در زبان عربی باعث تغییر شکل و آوای آن‌ها شده است. مثلاً نام روستای اجدادی قهرمانان داستان، *عین حوض* است. اما از آن‌جایی که خسروی از نسخه انگلیسی، کتاب را ترجمه کرده است به نام اصلی این منطقه که در شمال فلسطین اشغالی قرار دارد توجهی نداشته است و نام *Ein Hod* انگلیسی را عین‌هود نوشته است. علاوه بر آن خطاهای املائی و چاپی کتاب خسروی بیش از کتاب هاشم‌پور است. به همین خاطر در این پژوهش نسخه هاشم‌پور مبنای بررسی و مطالعه قرار گرفته است.

زخم داوود در سال ۲۰۰۹ م عنوان پر فروش‌ترین کتاب فرانسه را از آن خود کرد و جوایزی همچون جایزه بهترین کتاب داستانی آمریکا و جایزه ادبی فلسطینی *ممو* را کسب نمود. ابوالهوی رمان‌هایش را به زبان انگلیسی می‌نویسد، اما این رمان‌ها ریشه‌های عمیقی در جامعه عربی و اجدادی وی دارد. او در رمان‌هایش به نمایش *مظلومیت* مردم فلسطین به زبانی ساده و گیرا می‌پردازد و در آن‌ها تأکید بر انسانیت و صلح و دوستی دیده می‌شود.

خلاصه رمان *زخم داوود*^۲

^۱ بینما ینام العالم

^۲ خلاصه از نویسندگان مقاله است.

این رمان نسبتاً حجیم روایت چهار نسل از خانواده ابوالحجا است. یحیی و بسیم نسل اول رمان هستند که در سال ۱۹۴۷م اسرائیلیان آنان را مجبور می‌کنند باغ‌های زیتون و مزارع خود را رها کنند و به اردوگاه بروند. پسرشان؛ حسن با دختری زیبا به نام دلیله ازدواج می‌کند. حسن صاحب سه فرزند می‌شود. فرزند اول، یوسف است که بعدها تبدیل به یک چریک آزادی‌خواه می‌شود، اسماعیل پسر دومشان است که در نوزادی، افسری اسرائیلی به نام موشه او را می‌دزدد و به همسرش که نازاست هدیه می‌دهد. آن‌ها او را در خانواده صهیونیستی‌اش به‌عنوان فرزند خود بزرگ می‌کنند. «عشق، موشه را واداشته بود بچه را بدزد و مردم را از زمین‌هایشان بیرون کند» (ابوالهوی، ۱۳۹۵: ۵۶). سومین فرزندشان امل است که قهرمان رمان محسوب می‌شود. امل در کودکی پدر و مادرش را از دست می‌دهد و از برادرانش بی‌خبر است. او را به یتیم‌خانه‌ای در بیت‌المقدس می‌برند. او در آن‌جا درس می‌خواند و موفق می‌شود بورسیه دانشگاه آمریکا را کسب کند. امل به آمریکا مهاجرت کرده، در آن‌جا هویت فلسطینی و عربی خود را فراموش و کتمان می‌کند. اما بعد از گذشت چند سال برادر بزرگش؛ یوسف که به لبنان رفته، به او زنگ می‌زند و می‌خواهد خواهرش نزد او به لبنان برود. امل، خوشحال از پیدا کردن برادر، بازمی‌گردد و در لبنان با پزشکی عرب به نام مجید آشنا شده و ازدواج می‌کند، اما مجید در بمباران‌های اسرائیل کشته می‌شود و امل که حامله است دوباره به آمریکا پناه می‌برد. یوسف نیز به اتهام حمله به سفارت آمریکا در لبنان تحت تعقیب قرار می‌گیرد و تا پایان داستان در کشورهای عربی سرگردان و تنها است. در آمریکا دختر امل به نام سارا متولد می‌شود.

آن افسر اسرائیلی که اسماعیل را در کودکی‌اش دزدیده و بزرگ کرده بود در آخر عمر حقیقت را به اسماعیل می‌گوید و اسماعیل می‌فهمد که در واقع یک عرب است. او که نامش داوود شده بود، به دنبال خواهرش و برای شناختن خانواده حقیقی‌اش به آمریکا می‌رود و در آنجا با امل آشنا می‌شود. او همراه با امل و سارا که حالا دختر جوانی شده است به فلسطین باز می‌گردد. آن‌ها به اردوگاه فلسطینیان می‌روند و در آن‌جا تمام خاطرات کودکی امل زنده می‌شود و دوست دوران بچگی‌اش؛ هدی را می‌بیند. اما در حمله‌ای که به اردوگاه آنان می‌شود، امل توسط سربازی اسرائیلی کشته می‌شود. «سارا مجبور می‌شود به پنسیلوانیا برگردد. اسم او به خاطر وب‌سایتش و گزارش‌هایی که از جنگ می‌نویسد وارد فهرست سیاه اسرائیل شده است» (همان: ۳۸۷). او خبرنگار شبکه الجزیره می‌شود و در سایت‌های اینترنتی اخبار فلسطین را می‌نویسد. سارا در خانه به‌جا مانده از امل در آمریکا همراه با پسر یهودی اسماعیل و پسر مسلمان هدی زندگی می‌کند.

بحث و بررسی رمان

در رمان زخم داوود که روایت چهار نسل از یک خانواده است، شخصیت‌هایی که قهرمان هر نسل هستند در تقابل با حاکمیت اسرائیل واکنش‌هایی متفاوت برمی‌گزینند. نوع واکنش آنان در هر نسل تغییر می‌کند و فرایند گذار در سه مرحله انفعال، مقاومت تدریجی و رویکرد صلح قابل تقسیم است. مرحله سوم از نظر زمانی گاه با دو عقیده دیگر هم‌پوشانی داشته است.

مرحله اول:

داستان با نگرانی‌های یحیی برای زمین‌های زراعی‌اش که مزارع زیتون است، آغاز می‌شود. او زمزمه‌های ورود صهیونیست‌ها و تحرکات آنان را می‌بیند و می‌شنود و نگران است:

انگار خبرا رو نمی‌شنوی. جهودا هر روز صدتا صدتا انگلیسی و فلسطینی می‌کشن. دارن از دست انگلیسی‌ها خلاص می‌شن که بعدش از شرّ ما راحت بشن. ولی همه احمق‌تر از اونی هستن که اینا رو ببینن یا بخوان کاری کنن (ابوالهوی، ۱۳۹۸: ۲۰).

نگرانی‌های یحیی برحسب گفته‌های رهبران صهیونیست در آن سال‌ها بود. بن گوریون در سال ۱۹۳۷م خطاب به تجمع صهیونیست‌ها به صراحت گفت: در بسیاری از بخش‌های کشور بدون انتقال فلاحین عرب، سکونت ممکن نیست. کاری که او امیدوار بود توسط بریتانیا صورت گیرد. او در همان سال نوشت با انتقال اجباری، ما یک منطقه پهناور برای ساکن شدن خواهیم داشت (موریس، ۲۰۰۱: ۱۴۲).

بعد از اخراج فلسطینیان از خانه‌هایشان در سال ۱۹۴۷م و یک سال زندگی آن‌ها در اردوگاه، یحیی که به زندگی دور از زمین‌هایش عادت نداشت، تصمیم گرفت مخفیانه به روستایشان که در اختیار صهیونیست‌ها بود برود و به مزارعش سر بزند. «وقت چیدن زیتونه...! از حالا به بعد انگورا و انجیرا از شاخه می‌افتن و روی زمین حیف و میل می‌شن... بارون اکتبر حتماً زمین رو نرم کرده» (ابوالهوی، ۱۳۹۸: ۶۰).

دغدغه یحیی مزرعه و محصولات زراعی‌اش است. او خود را وابسته به خاک عین حوض می‌داند و در راه رسیدن به آن زمین جانفش را هم از دست می‌دهد. او با قوانین یک‌جانبه اسرائیل، نه رو در رو و نه با هیاهو مقابله نمی‌کند، بلکه در آرامش و سکوت، مخفیانه و شجاعانه از مرزها و خط‌کشی‌ها عبور می‌کند. در آن لحظه نه اندیشه وطن دارد، نه به جریان صهیونیسم می‌اندیشد. او گرچه مسلمان مقیدی است و با قرآن مأنوس است، اما دستوراتی چون جهاد اسلامی برایش جایگاهی ندارد و تنها به فکر خانه و محصولات زراعی‌اش است که فصل درو آن‌ها چه زمانی است و نگران است یهودیانی که از کشاورزی چیزی نمی‌دانند و قصد آزار عرب‌ها را هم دارند، آن‌ها را حیف و میل کنند.

نگرانی‌های یحیی نشانگر سطح دغدغه‌های مردمی است که در آن دوره مانند یحیی، وابسته به زمین و زراعت بودند. در سده نوزدهم ۶۵ درصد از جمعیت جامعه فلسطین روستانشین بودند. روستا مرکز هستی این جامعه را تشکیل می‌داد (سعید، ۱۳۸۲: ۱۱۵). گرچه در همان سال‌های آغازین اشغال نیز گروه‌های مبارز و مخالف در بین فلسطینیان وجود داشت، اما هنوز سازمان‌یافته و به شکل گروهی نظامی تشکیل نشده بودند. در آن زمان روستا و مزرعه و زمین اهمیتی بیشتر از وطن داشت. اجتماع کوچک کشاورزان ریشه‌های عمیقی با خاک و کشاورزی در روستایشان داشتند. روستاهایی که بعد از اشغال تبدیل به شهرک‌های صهیونیست‌ها شد.

مرحله دوم

در سال ۱۹۶۷م دو ارتش مصر و اسرائیل در نزدیکی مرزها مقابل یکدیگر صف آرایی کردند. مصر برای حمله به اسرائیل با پشتیبانی سوریه، عراق و اردن اعلام آمادگی کرده بود، اما اسرائیل در انتظار حمله اعراب نماند و حمله پیش‌دستانه‌ای علیه مصر آغاز نمود و هواپیماهای جنگنده اسرائیلی با ورود به صحرای سینا دو پایگاه نظامی مصر را با کلیه تجهیزات و هواپیماهای نظامی‌اش نابود کردند و ارتش اسرائیل با مردمی با دوونیم میلیون جمعیت توانسته بود در عرض شش روز بر ارتش کشورهای عربی با بیش از چهل میلیون نفر غلبه کند و در نهایت به سرزمین‌هایی دست یابد که چهاربرابر خاک اولیه‌اش بود. پیروزی اسرائیل بر اعراب با آن کیفیت و سرعت، باعث ایجاد انزجار و خشم بی‌حد عرب‌ها گشت و برخی از آنان حتی از زندگی در محله‌ای که یهودیان آن را اداره می‌کردند، صرف‌نظر نمودند و شکاف بین عرب و اسرائیل روز به روز عمیق‌تر گشت (خطیبی، ۱۳۴۹: ۱۱۲).

در داستان زخم داوود، پسر بزرگ یحیی؛ حسن است. او از سن هشت سالگی با هم‌کلاسی‌اش به نام آری پرلستین که پسری یهودی است دوست می‌شود. آری که مخفف نام آریل است، از نام‌های شایع میان یهودیان است و به معنای شیر خدا است. همچنین نام فرشته‌ای است که به هدف صلح به مأموریت فرستاده شده است (لطیفی‌خواه، ۱۳۹۳: ۷۷). معنای دوم این نام نزدیک به نقشی است که آری در داستان حسن ایفا می‌کند. این ارتباط صمیمانه بین حسن و آری باعث شد حسن مسلمان با فرهنگ یهود و آری یهودی با مسلمانان عرب آشنایی پیدا کنند:

«آری کم‌کم در آخر هفته‌هایی که با حسن به عین حوض برمی‌گشت، لباس عربی می‌پوشید. او با غرق شدن در اشعار و آوازاها و طعم غذاها و نوشیدنی‌های عربی دیدی پر از احترام به زبان و فرهنگ دوستش پیدا کرده بود... از طرفی دیگر حسن هم یاد گرفته بود، آلمانی صحبت کند و فرهنگ یهود را درک می‌کرد» (ابوالهوی، ۱۳۹۸: ۲۱).

اما این نگاه دوستانه به یهودیان، بعد از اخراج آنان از خانه‌هایشان رنگ دیگری می‌گیرد و بعد از گذشت چندین سال و زندگی در اردوگاه حسن نیز هم‌داستان با سایر هموطنانش به نفرت و انزجار از یهود می‌رسد و اقدام مسلحانه را برمی‌گزیند. در این‌جا مرحله گذار از رابطه مسالمت‌آمیز به مقاومت مسلحانه نمایش داده می‌شود. اما گروه‌های مبارزی که حسن و پسرش؛ یوسف جذب آن می‌شوند ملی‌گرا می‌باشند و فاقد رویکردی اسلامی‌اند. این دو نماینده طبقه‌ای هستند که گرچه در ابتدا خواهان رابطه‌ای دوستانه با یهودیان بودند، اما رفته‌رفته جذب گروه‌های مقاومت و چریکی ملی شده و اسلحه به دست می‌گیرند تا علیه اشغالگران کشورشان اقدامی مسلحانه کنند. گرچه هر دو در این مبارزات ملی شکست می‌خورند.

در ۱۹۶۷م و با حمله اسرائیل به مصر، حسن که به مبارزه مسلحانه رو آورده است تفنگی به یوسف می‌دهد تا به جهاد و مبارزان بپیوندد. اما یوسف در لحظه مقابله با سربازان اسرائیلی نمی‌تواند به سمت آنان شلیک کند. با این تفکر که گرفتن جان یک انسان، هرچند دشمن باشد، صحیح نیست، تسلیم می‌شود. این نگاه مهربان و صلح‌آمیزش به اسارت او و شکنجه‌های جسمی و روحی بسیاری منجر می‌شود. یوسفی که از زندان رها می‌شود دیگر شبیه یوسف طالب صلح و دور از خشونت نیست. این بار نه پدرش؛ بلکه خودش انتخاب می‌کند تا بجنگد و مقاومت را تنها راه باقی‌مانده می‌بیند:

«اونا زندگی ما رو گرفتن. نمی تونم فقط به گوشه بشینم و این چیزا رو تماشا کنم و غصه بخورم و ناامید بشم... من می رم که بجنگم. چون این تنها راه باقی مونده است... مقاومت داره درست می شه و من هم می خوام با اونا باشم تا بتونیم حقمون رو پس بگیریم» (ابوالهوی، ۱۳۹۸: ۱۵۴).

این تحوّل تنها به علّت تجربیات شخصی و شکنجه و میل انتقام نیست. «ملت فلسطین بعد از شکست کشورهای عربی و اتحادیه عرب در برابر اسرائیل دریافت که نمی تواند تا متحد شدن کلیه کشورهای عربی دست روی دست بگذارد. به همین دلیل آنان در جستجوی هویت سیاسی و فعالیت‌هایی بودند که خود مستقلاً و به عنوان فلسطینی آن را رهبری کنند» (نورانی، ۱۳۷۶: ۳۱). علاوه بر آن اسرائیل در سه شکل رسمی یا غیررسمی عملکردی و یا مشروع و کامل با اکثر کشورهای عربی متحد شده بود. مدل انتخاب شده معمولاً نتیجه ترجیح اعراب بود. زیرا انتخاب اسرائیل همیشه عادی سازی کامل بود (موسوی، ۱۴۰۳: ۹۱). لذا جوانان فلسطینی امیدشان به خارج از مرزها و کشورهای عربی قطع شد و به دنبال تشکل‌ها و احزاب داخلی افتادند. در داستان یوسف بعد از واقعه ژوئن ۱۹۶۷م یک دگرگونی در اندیشه‌اش روی می دهد. گزینش این تاریخ بازتاب واقعی از تغییر رویکرد جامعه فلسطین است. این جنگ باعث ایجاد اتّفاق و همبستگی بین اعراب فلسطین و آوارگان آن سرزمین شد. از سال‌ها پیش گروه‌هایی در ممالک عربی می کوشیدند تا پناهندگان فلسطینی را متشکل سازند. ولی هیچ نوع آمادگی و رغبتی در میان آنان برای انجام این مقصود دیده نمی شد. جنگ شش روزه ژوئن ۱۹۶۷م و نتایج حاصله از آن فلسطینیان را یکباره برانگیخت (خطیبی، ۱۳۴۹: ۲۰۵). این موج بیداری و همبستگی باعث شد بیش از ۳۰ گروه و سازمان فلسطینی به وجود بیاید که گرچه تعداد اعضای هر کدام کم بود، اما مفاهیمی چون میهن - گرای و مبارزات مسلحانه را بین فلسطینیان برجسته کرد. سیر تحوّل دیدگاه یوسف در نام گذاری فصل‌های مربوط به او نیز دیده می شود. نام فصل‌ها بدین گونه است: یوسف، یک پسر ۱۹۶۷ / یوسف، یک مرد ۱۹۶۷ / یوسف، یک زندانی ۱۹۶۷ / یوسف، یک جنگجو ۱۹۶۸.

پس از جنگ ۱۹۶۷م یوسف جذب سازمان ساف می شود. ساف نام اختصاری سازمان آزادی بخش فلسطین است که در تاریخ ۲۸ می ۱۹۶۴م در جریان کنفرانس اتحادیه عرب رسماً اعلام موحودیت کرد و در تاریخ ۲۲ نوامبر ۱۹۷۴م به عنوان نماینده فلسطین به عضویت سازمان ملل متحد درآمد. در داستان می خوانیم یوسف به خاطر شکست‌ها و خیانت‌های این سازمان به لبنان می رود و با خروج از این گروه، مبارزاتش به شکست می رسد.

مرحله سوم

از جولای ۱۹۸۸م که ملک حسین (۱۹۹۹-۱۹۳۵م) تصمیم گرفت نقش حکومتی اردن در کرانه غربی را کاهش دهد و همزمان، یاسر عرفات قطعنامه سازمان ملل را که متضمن شناسایی حق موجودیت اسرائیل درون مرزهای ۱۹۶۷م بود، پذیرفت، چشم انداز صلح در خاورمیانه فراروی همگان قرار گرفت. دیوید بن گوریون، اولین نخست وزیر رژیم

صهیونیستی، دکتربین اتحاد پیرامونی را جهت خروج از انزوا در مواجهه با اتحاد دول عربی مطرح ساخت. چهارچوب اصلی این دکتربین گسترش و توسعه روابط با دولت‌های غیرعرب بود (جواری، ۱۴۰۳: ۹۸). پس از آن پیمان ابراهیم در دستور کار قرار گرفت که به دنبال عادی‌سازی روابط اسرائیل با کشورهای عربی بود و هر روز زمزمه‌های صلح و ترک خصومت بیشتر از قبل شنیده می‌شد.

در ۱۹۹۳ و ۱۹۹۵ م توافق اسلو انجام شد و پس از آن در آوریل ۲۰۰۳ م «نقشه راه» برای حل نزاع فلسطین و اسرائیل توسط کوفی عنان (۲۰۱۸-۱۹۳۸ م)؛ دبیر کل وقت سازمان ملل ارائه گشت. گرچه با پیش‌شرط‌های دشوار و غیرممکن اسرائیل برای اجرای این پیشنهاد، این نقشه عملاً بی‌خاصیت شد، اما باعث شد گروه‌هایی از فلسطین و اسرائیل تلاش‌هایشان در روند صلح را جدی‌تر پی‌گیری کنند. در دسامبر ۲۰۰۲ م جیمی کارتر (۱۹۲۴-۲۰۲۴ م)؛ رئیس‌جمهور وقت آمریکا با این پیش‌فرض که تعداد بی‌شماری از فلسطینیان و اسرائیلیان اکنون خواهان راه‌حل تشکیل دو کشور دائمی، بر اساس شرایط شناخته‌شده مندرج در نقشه راه می‌باشند، در ژنو پیشنهاد صلح بین طرفین را با کمی تغییرات اعلام کرد که به «ابتکار ژنو» معروف شد.

افزایش آگاهی و این باور در میان اسرائیلیان که اگر قرار است آرامشی برقرار گردد، حل مسئله فلسطینیان الزامی است و در میان اعراب نیز این باور که اسرائیل واقعیتی غیرقابل انکار است، روز به روز گسترش یافت. «جاناناتان کُتاب^۲ از وکلای فعال فلسطینی در امور حقوق بشر می‌گوید: همه می‌دانند که تحقق یک صلح پایدار و دائمی که در آن منافع اصلی هر دو طرف محقق شود؛ چگونه ممکن است؛ با راه حل تشکیل دو کشور مستقل» (کُتاب، به نقل از جیمی کارتر، ۱۳۸۶: ۲۵۹). در میان هر دو طرف، گروهی خواهان صلح و آشتی شدند که در نگرشی آرمانی امتداد حیات فلسطینیان را در کنار رژیم اسرائیل به دور از خشونت و مخاصمه متصور بودند. آرمانی که زمان ثابت کرد عملاً ممکن نیست و حتی برخی از استادان دانشگاه اسرائیل و مورخان یهودی نیز به غیرممکن بودن آن اذعان داشتند:

«راه حل تشکیل دو کشور یک اختراع اسرائیلی بود که می‌خواست یک دایره چهار گوش درست کند! این طرح شبیه جسدی است که هر از گاهی آن را از داخل سردخانه بیرون می‌کشند، لباس‌های زیبا تنش می‌کنند و طوری جلوه می‌دهند که گویی زنده است» (پایه، ۱۳۹۹: ۲۶۰-۲۶۱)

در راستای تقویت امکان گفتگو میان دو طرف و با حمایت اتحادیه اروپا و غرب، رسانه و نهادهای اجتماعی بسیاری در صحنه بین‌الملل با ارقام و آمار نادرست فلسطینیان را مشتاق گفتگو و صلح نشان دادند. به‌طور مثال مرکز تحقیقات سیاسی و نظرسنجی فلسطین که در رام‌الله اداره می‌شود، اعلام کرد طبق همه‌پرسی که در سال ۲۰۰۶ م انجام داده است، سه چهارم فلسطینی‌ها خواهان انجام مذاکرات صلح با اسرائیل هستند (دائرة البحوث المسحیة: ۲۰۰۶). القای این طرح و ارائه این ارقام که در صحت آن تردید بود، تعجب و خشم برخی گروه‌های فلسطینی را برانگیخت، اما باعث شد عده‌ای

^۱ این توافق هرگز عملی نشد و همانند دیگر قراردادهای توافق‌نامه‌های اسرائیل ناتمام ماند.

^۲ Jonathan Kuttab

از نویسندگان نگاهی جدید نسبت به فرایند صلح بیابند. از سال‌های ۲۰۰۴م این روند پذیرش صلح همراه با پایداری و مقاومت به دور از خشونت با راهکارهای متنوعی چون تحریم کالاهای اسرائیلی، نمایش مظلومیت فلسطینیان، برگزاری تظاهرات صلح‌آمیز و جلوگیری از دیوارکشی و ایجاد حائل در فلسطین رو به افزایش گذاشت و نظرسنجی‌های این دوره بیانگر ایجاد موجی است که از مقاومت مسلحانه به سمت اعتدال گرایش دارد. پیروان این دیدگاه، جنگ و کشتار از هر دو سو را زشت و ناروا می‌دانند و به دنبال پایان درگیری از هر دو سو هستند. امروزه طیف وسیعی از سازمان‌های صلح‌جو از قدیمی‌ترین آن گرفته یعنی «صلح هم‌اکنون» تا دیگر جنبش‌ها همگی یک هدف را دنبال می‌کنند؛ خامه دادن به اشغال فلسطین از راه‌های صلح‌آمیز (صلاحی، ۱۳۸۷: ۶۱).

از نگاه امل سلسله خشم بین دو گروه می‌تواند جنون‌وار تا بی‌نهایت ادامه یابد. اما باید نقطه پایانی برای این خشونت قرار داد. ابوالهوی در اعتراض به مفهوم انتقام و خشونت میان دو گروه، چرخه بی‌پایان قتل‌ها را این گونه نمایش می‌دهد: «بیستم مارس به بمب‌گذار انتحاری هفت تا اسرائیلی رو توی جلیله کشته بود که در واقع واکنشی به کشتار سی-ویک فلسطینی در دوازده مارس بود که در واکنش به کشتار ده اسرائیلی در یازده مارس بود که اون هم واکنشی به کشتار چهل فلسطینی در هشت مارس بود ... و واکنش همین‌طور پشت سر هم ادامه داشت» (ابوالهوی، ۱۳۹۸: ۳۶۲). در زمان می‌خوانیم امل در سال ۱۹۵۵م. متولد شده است. یعنی بعد از اخراج فلسطینیان از خانه و روستاهایشان. مهاجرت او به آمریکا در گرایشش به سمت وسوی ترک ابعاد سنتی و عربی او و باورهای اسلامی چون تقدس جهاد و مقاومت مؤثر است. ادوارد سعید می‌نویسد «باید به جوانانی بنگریم که چون پس از سال ۱۹۴۸م، در بی‌وطنی به دنیا آمده‌اند، دارای هویت و سرنوشت مشخص فلسطینی نیستند، بلکه در تلاقی گاه میان کهنه و نو، عرب و غیرعرب، سنتی و غیرسنتی ایستاده-اند» (سعید، ۱۳۸۲: ۱۵۱) و سپس به این سؤال می‌رسد که برای کارایی هر چه بیشتر رابطه دوجانبه میان خود و دیگران چه بخش‌هایی از هویت و تاریخ را باید حفظ کرد و چه بخش‌هایی را باید کنار گذاشت.

امل بعد از کنار گذاشتن بخش‌هایی از هویت و حافظه خود در آمریکا که باور به مقاومت و جهاد هم ذیل آن بود، در نهایت به ترک محاصمه با یهود می‌رسد. او همچون نویسنده کتاب فاقد باورهای اسلامی است و این ضعف در چهارچوب عقایدش منجر به پذیرش صلح با اسرائیل می‌شود. در طول داستان زخم داوود، گرچه تنوع دین و مذهب پررنگ است، اما این عامل فاقد تأثیرگذاری سیاسی است. در آنجا مبارزات فلسطینیان ارتباطی با عقیده و دیانت‌شان ندارد. آنان برای وطن و خانه می‌جنگند و دین برایشان صرفاً کارکردی اخلاقی و فرهنگی دارد. فقدان آنی که منجر به شکست نبردها، انفعال و در نهایت پذیرش صلح می‌شود چرا که آرمان‌های اسلامی ضد استکباری و نظام سلطه، جایگاهی در اندیشه قهرمانان زمان ندارد.

ادوارد سعید می‌نویسد: «هر تلاش ما برای بازیابی هویت فلسطینی در عین حال کوششی است برای آن که بر روی نقشه جایی بیابیم، به آن‌هایی که داخل هستند یاری کنیم که جای پای متزلزلشان را محکم کنند. این تلاشی غیرمذهبی است. همانند بسیاری دیگر از مبارزات تاریخ سیاسی معاصر ما. من بر این نکته پافشاری می‌کنم که ملاحظات مذهبی در نبرد ما

حضور جانی دارد، پیامد این نبرد است و نه دلیل آن» (ادوارد سعید، ۱۳۸۲: ۸۸). امل نیز در جامعه آمریکایی با پشت کردن به عقاید اسلامی خود، نه تنها مخالف گفتمان مقاومت اسلامی می شود بلکه واجبات دین چون حجاب، نماز، حرمت روابط با مردان و ... را هم ترک می کند. «الکل می خوردم و با مردای مختلف قرار می داشتم. کاری که احتمالاً توی جنین به قیمت جونم تموم می شد» (ابوالهوی، ۱۳۹۵: ۲۱۲).

او بیش از دیگران تحت تأثیر ساختارهای اجتماعی و اقتصادی جامعه است. رفتارهای او حاصل محیط اطرافش است. امل رفته رفته ابزاری می شود در جامعه غربی و با کشتن لطافت و روح انسانی اش در تعامل با دیگر افراد جامعه آمریکا سیر دگردیسی و تحول را همگام با تغییر مکان و وقایع سیاسی روز از سر می گذارند. او بعد از مقایسه جامعه جنگ زده وطن با جامعه لیبرالیستی آمریکا جذب بعد اقتصادی جامعه آمریکا شده و در آن هضم می شود. در محیط کاری با زیر پا گذاشتن اصول انسانی، به انسانی سرد و بی احساس تبدیل می شود:

«هر کاری که شرکت ازم می خواست با مهارت انجام می دادم. نظام سرمایه داری به طرز غریبی وارد زندگی من شده بود. تقلا کردن و دست و پا زدن دیگران پشت خط برام عادی و بی اهمیت بود. پشت چشمای یخی من زندگی و سود و زیان بی ارزش اونا برام بی اهمیت بود. زن کم حرفی بودم که هیچ دوستی نداشت. امی. یه اسم بدون معنی» (ابوالهوی، ۱۳۹۸: ۳۰۳).

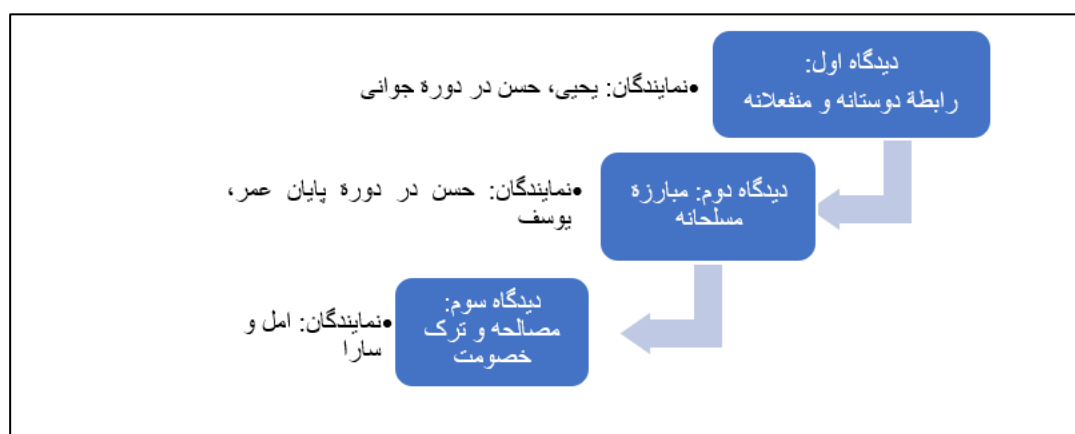
در جامعه سرمایه داری، تولید نه برای فرد که برای بازار است. رابطه طبیعی و آگاهانه انسانها محو می گردد و به جای آن واقعیت اقتصادی جدیدی به نام پول می نشیند. بی توجهی امل به سرزمینش و وقایع و اخبار جهان یکی از خصوصیت های انسان و جامعه مدرن و فاقد دین است. در جامعه دستکاری شده سرمایه داری انفعال افراد نمایان است. افراد نسبت به کشتار هم نوعان و جنگ و جنایات جهانی بی اعتنا می مانند و این قتلها در نظم عادی امور جای می گیرند.

شخصیت های رمان گرچه مسلمان هستند و نماز و قرآن می خوانند و در رمضان روزه می گیرند، اما گفتمان اسلام سیاسی و ضد استکبار برایشان تبیین نشده است. آنها هیچ تعصبی بر باورهای دینی خود نیز ندارد. در بخشی از داستان می خوانیم دوست مسلمان و فلسطینی امل مسیحی می شود و امل خروج او از اسلام و آزادی اندیشه اش را تأیید و حمایت می کند. او به دنبال آرامشی است که نه با پایان اشغال و خروج صهیونیست ها، بلکه با پایان جنگ محقق خواهد شد و برای ارزش های اسلامی چون جهاد و مقاومت تقدسی قائل نیست. او در جستجوی ابعاد انسانی چهره صهیونیسم است تا با چنگ زدن به آن بعد مشترک انسانی بتواند به صلح و آرامش برسد و حتی حس مادرانه نسبت به سربازان متجاوز اسرائیلی دارد: (من و سرباز اسرائیلی) روبه روی هم ایستادیم. پیشونیش عرق کرده و به سختی پلک می زنه، خوش تیپ تر و جوون تر از اونه که دوست دختر نداشته باشه. این پسر حتماً ترجیح می ده الان با اون باشه تا این جا، با من، با تفنگش، با مسئولیت گرفتن یا بخشیدن جون یه انسان. چشمای من، نرم و پر محبت از عشق مادری، دستای سرباز رو می لرزونه (با تلخیص ابوالهوی، ۱۳۹۸: ۳۷۷).

در پایان رؤیای صلح امل در سرنوشت دخترش؛ سارا به عمل می‌پیوندد. سارا در آمریکا متولد شده است و نسل چهارم فلسطینیان از زمان اخراجشان است. او نگرش مادر را امتداد داده و به قول پسردهایی اسرائیلی‌اش، «عرب خوبی است. خانواده صلح‌دوست فلسطینی، نه تروریست» سارا هم‌زمان که در وب‌سایتش مشاهداتش را از مظلومیت فلسطینیان ثبت می‌کند، در خانه‌ای که از امل در آمریکا برایش به‌جا مانده، با پسردهایی یهودی خود و منصور که پسر مسلمان و فلسطینی است، زندگی می‌کند. در واقع خانه امل با جاکوب یهودی و منصور مسلمان به اشتراک گذاشته می‌شود. همان آرمانی که امل تا لحظه آخر به آن می‌اندیشید: اشتراک سرزمین فلسطین بین دو قوم یهود و مسلمان در صلح و آرامش.

از دیگر نشانه‌هایی که ما را به پایگاه فکری نویسنده که شکست مبارزات است، رهنمون می‌کند، پایان ماجرای یوسف است. یوسف که نماینده طبقه مبارزان است، آواره شده، هر لحظه با ترس در انتظار خطری است که برای مقابله با آن، اسلحه‌ای به همراه دارد تا خودکشی کند.

تفنگ تک‌لوله تو جیمه. من همه‌جا مرگ خودمو به دوش می‌کشم، یه کار شرافتمندانه رو. من؛ تروریست اونا، همه‌جا دنبال کار می‌گردم. تو بصره، یه کار گرم. تو کویت، باربر و تو اردن، تقریباً یه گدا (ابوالهوی، ۱۳۹۸: ۳۹۸).

نمودار ۱. تحولات عمودی دیدگاه قهرمانان در برابر اسرائیل

پایگاه فکری سوزان ابوالهوی

در نمایش جهان‌بینی مسلط بر متن و دیدگاه نویسنده شخصیت داوود یا همان اسماعیل اهمیت زیادی دارد. ابوالهوی در خلق شخصیت اسماعیل و سرنوشت او کاملاً سمبلیک عمل کرده است. برای رمزگشایی این شخصیت، نگاهی به نام‌های برخی انبیای الهی و همسرانشان لازم است.

حضرت ابراهیم (ع) دو همسر با نام‌های ساره و هاجر داشتند. اسحاق (ع) که نسل یهود از وی است، فرزند ساره است و اسماعیل (ع) که پیامبر اسلام (ص) از نسل وی آمده، از هاجر می‌باشد. در داستان زخم داوود می‌خوانیم پسر را در سن کودکی از مادر فلسطینی‌اش می‌دزدند. کودک در ابتدا نامش اسماعیل بوده است. اگر اسماعیل (ع) را که جد پیامبر مسلمانان (ص) بوده است، رمز اسلام بدانیم، این نامگذاری اشاره به این دارد که سرزمین فلسطین نیز ابتدا در اختیار مسلمانان بود. یک افسر اسرائیلی که اسمش موشه است، او را در کودکی می‌دزدد. موشه نام عبری حضرت موسی (ع)

است که پیامبر یهودیان می‌باشد. ورود موشه به داستان، ورود یهودیان به فلسطین و غضب آن را نشان می‌دهد. موشه نام کودک دزدیده شده را داوود می‌گذارد. داوود (ع) نام یکی از انبیای الهی و پدر سلیمان نبی (ع) است که یهودیان به وی و پدرش احترام می‌گذارند. بر روی پرچم این رژیم، تصویر ستاره‌ای نقش بسته که به آن ستاره داوود می‌گویند. می‌توان نام گذاری داوود را بر کودک فلسطینی به معنای تصاحب حاکمیت سیاسی سرزمین فلسطین، ایجاد دولت اسرائیل و اهتزاز پرچم اسرائیل با ستاره داوودش در آن جا دانست.

در باب نام گذاری شخصیت‌ها در این جا لازم است به نام سارا نیز اشاره شود. نتیجه خانواده ابوالحجا سارا نام دارد و سارا همان طور که گفتیم مادر اسحاق (ع) و مادر نسل یهود است. موفقیت سارا در گرد آوردن جوان یهودی و مسلمان در خانه خود، بازتاب این ایده است که یهود رؤیای صلح میان فلسطین و اسرائیل را عملی خواهد کرد. در حالیکه اسماعیل که جنبه اسلامی سرزمین است، کاملاً از بین رفته است. حتی نام کتاب نیز زخم داوود است و نه زخم اسماعیل و این امر تأکید نویسنده بر بخش یهودی شده فلسطین را نشان می‌دهد.

داوود در دوره نوزادی زخمی بر صورتش می‌افتد که این زخم تا انتهای داستان با او هست و نشانه‌ای است که خانواده‌اش او را از طریق آن زخم می‌شناسند. در ساختار نمادین شخصیت داوود این زخم نیز معنایی ثانوی دارد. گرچه شخصیت داوود، نامش و افکارش تغییر کرده و زبانش نیز عبری شده است، اما نشانه‌ای در جسم او هست که قابل کتمان نیست و هویت اصلی‌اش را نشان می‌دهد. ظاهر و جسم اسماعیل همچون مکان‌نگاری آن سرزمین صرف نظر از این که تحریف یا مخدوش شده است، همچنان نمایانگر حقیقت است. همان طور که شهرک‌سازی و تخریب روستاها و مزارع نمی‌تواند حقیقت فلسطین و هویتش را کتمان کند.

سیمای منفی و وحشی داوود نتیجه فرهنگ اشغالگری اسرائیلی اوست. این تصویر به دلیل گسست از ریشه‌های فلسطینی‌اش است و نیز متأثر از فرهنگ نظامی صهیونیستی است که در آن پرورش یافته است. در انتهای داستان، داوود در نامه‌ای می‌نویسد انسان تازه‌ای شده که نه یهودی است و نه مسلمان و با هر دو در صلح است. همچون دوست یهودی پدرش؛ آری که در صفحات پایانی داستان دوباره حاضر می‌شود تا رمز صلح بین دو گروه را یادآوری کند. ایده‌ای نزدیک به «نقشه راه» که از سوی مقامات آمریکایی و سازمان ملل به دو طرف متخاصم پیشنهاد شد و کلیدواژه آن محبت است، نه مقاومت. این همان مفهوم جدید صلحی است که نویسنده به آن اعتقاد دارد و از زبان اسماعیل می‌نویسد:

من هیچ وقت نه می‌تونم یه مسلمون کامل بشم نه یه یهودی، نه می‌تونم یه فلسطینی باشم و نه اسرائیلی؛ اما محبت و پذیرش تو به من کمک کرد انسان بهتری بشم. تو می‌دونستی که من تا چه حد می‌تونستم بی‌رحم باشم، اما حالا با محبت عجیبی زندگی می‌کنم (ابوالهوی، ۱۳۹۸: ۳۹۵).

جدول ۱. رمزگشایی نام‌های شخصیت‌های داستان

شخصیت داستانی	شخصیت تاریخی	رمزگشایی
---------------	--------------	----------

¹ Topography

اسماعیل	حضرت اسماعیل (جد حضرت محمد (ص))	مسلمانان
موشه	حضرت موسی (پیامبر دین یهود)	یهودیان
داوود	ستاره داوود بر پرچم اسرائیل	حاکمیت سرزمین
سارا	مادر اسحاق (مادر یهودیان)	غلبه یهودیت در سرزمین فلسطین
آری	فرشته‌ای با هدف صلح	صلح میان یهود و عرب

حضور داوود یا همان اسماعیل در داستان ناهمگون با سایر بخش‌ها و شخصیت‌های داستان است. گرچه کیفیت روایت در زمان دزدیده شدنش هم سطح با سایر بخش‌ها و طبیعی است، اما نحوه پیدا شدن او و بازگشت ناگهانی‌اش روال منطقی داستان را تنزل داده و آن را در ورطه کلیشه‌های بازگشت طفل گم‌شده به آغوش خانواده قرار داده است. موشه اسرائیلی که پیر و بیمار شده است، در آخرین لحظات زندگی به خاطر عذاب وجدان حقیقت را برای پسر ناتنی‌اش می‌گوید و او که تا آن لحظه سربازی اسرائیلی، با تمام عقاید نژادپرستانه در ارتش اسرائیل به دنبال قتل و کشتار عرب‌هاست، ناگهان متحوّل شده و به دنبال خانواده عرب و مسلمان خود می‌گردد و برای دیدن خواهرش که آخرین بازمانده خانواده‌اش است تا آمریکا می‌رود. افکارش متزلزل می‌شود و دست از تفکرات و رفتارهای ضد مسلمان برمی‌دارد. صحنه ملاقات آنان نیز سرد و ضعیف و شتاب‌زده روایت شده است. به نظر می‌رسد ابوالهوی در نظر داشته است با خلق شخصیت داوود با تمام ابعاد رمزگونه‌اش و آشتی اجبارگونه او با امل پیام کلی داستان را که صلح و ارتباط دوستانه عرب و اسرائیل است، به‌طور سریع، خلاصه و موجز بیان کند که در این امر چندان موفق نبوده است.

سوزان ابوالهوی خود در کودکی به آمریکا مهاجرت کرده و در آن‌جا رشد و نمو داشته است. او را می‌توان نماینده طبقه فلسطینیان دور از وطن دانست که خواهان بازگشت به اسرائیل و صلح با آنان هستند. هنگامی که در سال ۱۹۴۹م اسرائیل قرارداد آتش‌بس را با همسایگان خود امضا کرد، حدود ۷۰۰ هزار عرب منطقه را ترک کرده بودند. این‌ها کسانی بودند که باور داشتند خروج موقتی است و به‌زودی به وطن با خواهند گشت (کدیور، ۱۳۷۴: ۵۲). تا پایان سال ۲۰۰۲م، نه میلیون و سیصد هزار فلسطینی در سراسر جهان پراکنده بوده‌اند که از این تعداد حدود یک میلیون نفر (۱۱/۲ درصد) در اراضی اشغالی ۱۹۴۸ (اسرائیل) و دویست و سی و دو هزار نفر در ایالات متحده آمریکا به سر می‌بردند (حسن، ۱۳۸۵: ۸۹). این طبقه ترک مخاصمه از سوی دو جناح و احترام متقابل به حق حیات برای شریک وطنشان را راه حل نهایی دانسته و در عین حال که به نمایش ظلم اسرائیل و مظلومیت فلسطینیان می‌پردازند، دست دوستی به ابعاد انسانی سربازان صهیونیسم دراز می‌کنند تا پل گفتگو و صلح میان دو طیف متخاصم برقرار شود و اشاعه محبت و عشق را راهکاری مفید در حل نزاع چندساله می‌بینند.

نتیجه گیری

ساختارهای اجتماعی متن به مثابه یک مدل تکوینی، سه لایه فکری متمایز را در قالب نسل های مختلف فلسطینی به نمایش می گذارد که هر یک نماینده یک طبقه یا ساختار آگاهی در تاریخ معاصر فلسطین هستند.

در نخستین مرحله، روایت با دیدگاه منفعل و مصالحه جویانه نسل اول در زمان اشغال آغاز می شود. نسلی که به دلیل پیوندهای سنتی و رفاقت های پیشین با مهاجران یهودی، فاقد آن آگاهی سیاسی برآمده از بیداری اسلامی هستند. آن ها تنها دغدغه معیشتی و حفظ مالکیت زمین هایشان را داشتند و گرچه در ظاهر به شعائر اسلامی بیش از نسل های پس از خود احترام می گذارند، اما مقاومت که برخاسته از باورهای ضد استعماری اسلام است در دیدگاهشان جایگاهی ندارد.

نسل دوم نماینده مبارزان مسلح است. ساختار متن با گذشت زمان به سوی شکل گیری مقاومت تندرو و ملی گرا حرکت می کند که تحت تأثیر احساسات ملی و شکست های نظامی جهان عرب در برابر اسرائیل شکل گرفته اند. شخصیت یوسف و پایان غم انگیز روایتش نماد شکست این لایه فکری است. این شکست در واقع بازتاب شکست رویکرد مقاومت ملی گرا در برابر قدرت اشغالگران است که نمی تواند در ساختار فعلی قدرت، جایگاهی پایدار ایجاد کند.

در لایه سوم و نهایی، رمان به سمت تثبیت مؤلفه صلح و همزیستی مسالمت آمیز متمایل می شود که توسط شخصیت هایی چون «امل» و «سارا» نمایش داده شده است. این شخصیت ها به عنوان نمایندگان نسل های جدید تلاش می کنند با نفی خشونت و برقراری فضای آرامش، جایگزینی برای گفتمان مقاومت مسلحانه ارائه دهند.

از منظر تحلیل ساختاری، این گذار از مقاومت تندرو به صلح مسالمت آمیز یک تحول اجتماعی نیست، بلکه نتیجه جهت گیری آگاهانه نویسنده برای بازنمایی اندیشه غربی است. سوگیری های نویسنده و نشانه های داستانی نظیر بی - سرانجامی گفتمان مقاومت، در مقابل موفقیت سارا برای ایجاد فضایی آرام و صلح آمیز میان یهودی و مسلمان و نام گذاری های نمادین شخصیت ها همگی دال بر این است که ابوالهوی در این کتاب پیام آشتی و صلح بین اسرائیل و فلسطین را در تضاد با مقاومت اسلامی قرار می دهد و صلح را راهکاری برتر و موفق تر از مقاومت می داند.

منابع

۱. ابوالهوی، سوزان. (۲۰۱۲). *بینما نیام العالم*. ترجمه سامیه شان تمیمی. چاپ اول. دوحه: بنیاد قطر.
۲. ----- . (۱۳۹۸). *زخم داوود*. ترجمه فاطمه هاشم نژاد. چاپ پنجم. اصفهان: نشر آرما.
۳. پایه، ایلان. (۱۳۹۹). *ده غلط مشهور درباره اسرائیل*. ترجمه وحید خضاب. چاپ ششم. تهران: انتشارات کتابستان معرفت.
۴. جوانی، محمدرضا؛ عباسزاده فتح آبادی، مهدی (۱۴۰۳). «بررسی متغیرهای مؤثر در تغییر رویکرد دکترین پیرامونی رژیم صهیونیستی با تأکید بر پیمان ابراهیم»، *فصلنامه مطالعات بیداری اسلامی*، دوره ۱۳، شماره ۳، ۹۷-۱۱۷.

۵. حسن، عبدالله. (۱۳۸۵)، سیاست ترانسفر یا کوچ اجباری فلسطینیان، ترجمه محمدرضا بلوری، چاپ اول. تهران: انتشارات اندیشه سازان نور.
۶. خطیبی، عذرا. (۱۳۴۹). درگیری‌های اعراب و اسرائیل. چاپ اول. تهران: انتشارات دهخدا.
۷. سعید، ادوارد. (۱۳۸۲). فراتراز واپسین آسمان. ترجمه حامد شهیدیان. چاپ اول. تهران: انتشارات هرمس.
۸. صلاحی، ملک‌یحیی. (۱۳۸۷). «مقاومت بدون خشونت؛ راه حل بدیل در رفع تضادها در فلسطین». فصلنامه مطالعات منطقه‌ای: اسرائیل‌شناسی-آمریکاشناسی، سال نهم، تابستان. شماره ۳. ۵۳-۷۴.
۹. کارتر، جیمی. (۱۳۸۶). فلسطین، صلح به جای تبعیض نژادی. ترجمه علی عراقی. چاپ اول. تهران: انتشارات صمدیه.
۱۰. کدیور، جمیله. (۱۳۷۴). پشت پرده صلح. چاپ اول. تهران: اطلاعات.
۱۱. گلگلمن، لوسین. (۱۳۷۷). «جامعه‌شناسی ادبیات»، درآمدی بر جامعه‌شناختی ادبیات. محمدجعفر پوینده. چاپ اول. تهران: انتشارات نقش جهان.
۱۲. لطیفی‌خواه، پریا. (۱۳۹۳). فرهنگ کامل نام‌های ایرانی از آغاز تا امروز. چاپ اول. تهران: انتشارات مهر ویستا.
۱۳. مظفری، سولماز؛ سعیدی‌پور، فاطمه. (۱۳۹۸). «تحلیل و بررسی رمان زخم داوود اثر سوزان ابوالهوی بر اساس نقد جامعه‌شناختی». فصلنامه مطالعات شهریارپژوهی. دوره ۵، شماره ۲۰، صص ۶۸۳-۷۰۲.
۱۴. موسوی، سیدمحمدرضا؛ بخشی، رامین (۱۴۰۳). «مدل‌های عادی‌سازی روابط اعراب و اسرائیل (۲۰۰۰ تا ۲۰۲۲) و تأثیر آن بر بیداری اسلامی»، فصلنامه مطالعات بیداری اسلامی، دوره ۱۳، شماره ۴، ۷۳-۹۶.
۱۵. نورانی، محمد. (۱۳۷۶). اهداف سیاست خارجی ساف در فلسطین اشغالی. چاپ اول. تهران: وزارت امور خارجه، مؤسسه چاپ و انتشارات.
۱۶. دائرة البحوث المسحیه، (۲۰۰۶) تاریخ دسترسی: ۱۴۰۴/۷/۴. نشانی:

https://www.pcpsr.org/sites/default/files/p19a_0.pdf

17. Morris, Benny (2001) *Righteous Victims: A History of Zionist-Arab Conflict, 1881-1999*, New York: Random House.

ⁱ Susan Abualhawa

ⁱⁱ The Scar of David

ⁱⁱⁱ Les Matins de Jenin

^{iv} Bloomsbury